

31.3.2009

Dnro 3062/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

ULOSOTON MENETTELY VELALLISELLE ANNETUSSA NEUVONNASSA JA VARATTOMUUSESTEEN TOTEAMISESSA

1 KANTELU

Kantelija arvostelee kantelukirjelmässään silloisen Seinäjoen kihlakunnan ulosotto-osaston johtavan kihlakunnanvoudin sekä avustavan ulosottomiehen menettelyä ulosottoperinnässä. Hänen mukaansa sekä vouti että ulosottomies olivat antaneet hänelle virheellistä neuvontaa maksuhäiriömerkinnän perusteita koskevassa asiassa. Vouti oli kantelijan mukaan neuvonut, että osamaksukauppalain mukaisesta tilitysvelasta ei tulisi merkintää hänen luottotietoihinsa, jos hän suorittaisi velan hakijalle kokonaisuudessaan. Maksuhäiriömerkinnästä aiheutui velalliselle huomattavia taloudellisia menetyksiä.

2
SELVITYS Kirjoituksen johdosta Etelä-Pohjanmaan ulosottoviraston johtava kihlakunnanvouti ja avustava ulosottomies ovat antaneet selvitykset ja lisäselvitykset. Vouti toimitti vielä 8.9.2008 kansliaan sähköpostiviestin, jossa hän totesi antaneensa 1.8.2008 ohjeen, jonka mukaan Etelä-Pohjanmaan ulosottovirastossa oli otettu käyttöön menettely, jossa yksityisen elinkeinonharjoittajan y-tunnuksellista toiminimeä vastaan vireillä olevat ja vireille tulevat ulosottoasiat pyritään yhdistämään yksityisen elinkeinonharjoittajan henkilötunnukseen. Ellei toiminimen omistavaa yksityistä henkilöä voida selvittää varmuudella, palautetaan asia hakijalle edelleen muulla esteellä.

Edellä mainitun kirjeen johdosta on asiassa pyydetty oikeusministeriön lausunto.

Kantelijalle on varattu tilaisuus lausua annetuista selvityksistä ja lausunnosta. Kantelija ei ole antanut vastinettaan.

3 RATKAISU

3.1
Tapahtumat Lähivakuutus Keskinäinen vakuutusyhtiö on lähettänyt Seinäjoen kihlakunnanviraston ulosotto-osastolle ulosottoperintään velalliselta kaksi lakisääteistä tapaturmavakuutusmaksua, ensimmäisen 21.11.2000 ja toisen 23.5.2001. Velalliseksi hakemuksiin oli merkitty "toiminimi xxx ly yyy". Toinen vakuutusmaksu tuli ulosottoperinnässä suoritetuksi vuoden 2005 aikana. Toinen saatava palautettiin 27.6.2006 velkojalle varattomuusesteellä. ULJAS-tietokannan merkintöjen mukaan varattomuusesteen peruste oli: "varattomuuseste xxx T:mi toiminimellä ei omaisuutta eikä tuloa". Varattomuusestemarkintä on aiheuttanut maksuhäi-

riömerkinnän kantelijan luottotietoihin. Vakuutusyhtiön saatava on sittemmin vuonna 2007 vanhentunut.

Sittemmin Volvo henkilöautorahoitus Suomi Oy on toimittanut ulosottomiehelle osamaksukauppalain mukaista takaisinottoa ja tilitystä koskevan hakemuksen. Ulosottomies on suorittanut asiassa tilityksen ja kantelija on maksanut tilityksessä hänen velakseen jääneen suorituksen 3730,80 euroa 12.8.2007. Näin ollen tästä asiasta ei ole ulosotosta toimitettu tietoa luottotietorekisteriin. Asiakirjoista ilmenee kuitenkin, että rahoitusyhtiö on tuolloin voimassa olleen henkilötietolain 20 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti ilmoittanut luottotietotoiminnan harjoittajalle luottotietorekisteriin merkitsemistä varten henkilön nimen ja yhteystietojen lisäksi tiedon sellaisesta maksun tai suorituksen laiminlyönnistä, jonka johdosta osamaksukaupassa myyjällä on osamaksukaupasta annetun lain (91/1966) mukaan oikeus ottaa takaisin myyty esine tai luotonantajalla kuluttajasuojalain mukaan oikeus purkaa muu kulutusluottosopimus.

Avustava ulosottomies lähetti ensimmäistä ulosottomiehen ilmoittamaa maksuhäiriömerkintää koskevan peruutuksen ja luottotietoyhtiö poisti merkinnän luottotietorekisteristä.

3.2

Oikeusohjeet

Perustuslain 21 §:n nojalla jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsitteilyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Tuolloin voimassa olleen ulosottolain 1 luvun 19 §:ssä säädettiin ulosoton asianmukaisuusvaatimuksesta. Ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävissään asianmukaisesti ja puolueettomasti. Täytäntöönpanotehtävät tulee suorittaa joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti aiheuttamatta vastaajalle tai sivulliselle suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii. Ulosottomiehen tulee edistää vastaajan omatoimisuutta ja asianosaisten välistä sovinnollisuutta ulosottoasiassa sopivalla tavalla.

Avoimuuden vaatimuksesta ulosottomenettelyssä on säädetty ulosottolain 1 luvun 20 §:ssä. Lainkohdan mukaan ulosottomiehen tulee tiedustelun johdosta ja havaitessaan tilanteen niin vaativan, omatoimisesti ilmoittaa velalliselle tämän oikeudesta pyytää ulosoton määrän rajoittamista sekä antaa asianosaiselle tarvittaessa muuta ohjausta ulosottoasiassa ja tietoa täytäntöönpanon vaiheista samoin kuin muista asianosaisille merkityksellisistä seikoista.

Tuolloin voimassa olleen valtioneuvoston asetuksen ulosottoimesta 5 §:n mukaan ulosottohakemuksen saavuttua paikalliselle ulosottoviranomaiselle selvitetään ulosottorekisterissä olevat vastaajaa koskevat tiedot. Jos ulosottorekisterissä ei ole vastaajaa koskevia tietoja tai ne eivät ole ajan tasalla, ulosoton tietojärjestelmässä olevan teknisen käyttöyhteyden avulla selvitetään väestötietojärjestelmään sekä veroviranomaisten, työvoimaviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja Eläketurvakeskuksen tietojärjestelmiin merkityt vastaajan olinpaikkaa ja omaisuutta koskevat tiedot.

3.3

Arviointi

Neuvonta

Kantelijan arvostelu kohdistuu ulosottomiehen ja avustavan ulosottomiehen antamaan neuvontaan ulosoton ilmoituksista luottotietorekisterin pitäjälle ja rekisterin maksuhäiriömerkinnän oikeusvaikutuksista.

Saadun selvityksen perusteella näyttää ongelmaksi muodostuneen se, että ulosottooperinnässä olleet kaksi lakisääteistä tapaturmavakuutusmaksua oli virheellisesti maksuunpantu. Maksuunpanossa ja ulosottohakemuksessa velalliseksi oli merkitty ainoastaan toiminimi ja ilmoitettu toiminimen Y-tunnus. Toiminimi ei kuitenkaan ollut itsenäinen juridinen henkilö, jolla olisi oikeuskelpoisuutta ja joka siten voisi olla ulosoton asianosaisena. Tästä toiminimen oikeudellisesta luonteesta näyttää avustavalla ulosottomiehellä olleen virheellinen käsitys.

Kantelija on väittänyt, että avustava ulosottomies olisi kertonut hänelle, että varattomuuseste ja siitä seuraava maksuhäiriömerkintä koskisi vain toiminimeä. Avustava ulosottomies on selvityksessään todennut, että asiaa ulosotosta varattomuusesteellä palautettaessa hän oli "ehkä" ollut käsityksessä, että varattomuuseste aiheutuu vain toiminimelle eikä myös kantelijalle yksityisenä elinkeinonharjoittajana. Tähän erehdykseen toiminimen oikeudellisesta luonteesta on vaikuttanut se, että vakuutusyhtiön hakemus oli aikanaan hyväksytty, vaikka siinä ei velallisenä saadun selvityksen mukaan olekaan mainittu yksityistä elinkeinonharjoittajaa, vaikkakin toiminimi muodostuu hänen nimestään.

Näin ollen pidän kantelijan väitettä avustavan ulosottomiehen neuvonnan sisällöstä uskottavana ja katson, että avustava ulosottomies on antanut kantelijalle virheellistä neuvontaa ulosoton varattomuusesteen sisällöstä ja ulosoton luottotietoyhtiölle tekemän ilmoituksen perusteella tehtävästä maksuhäiriömerkinnästä.

Saadun selvityksen mukaan avustava ulosottomies oli ennen varattomuusesteen toteamista toimittanut suullisen ulosottoselvityksen velallisen läsnä ollessa. Selvityksestä ei ilmene, että hän olisi ulosottomenettelystä annetun valtioneuvoston asetuksen 5 §:n 2 momentin määrämällä tavalla selvittänyt rekistereistä kantelijan ulosmittauskelpoista omaisuutta. Pikemminkin ULJAS-tietojärjestelmän varattomuusestettä koskevien merkintöjen perusteella on ilmeistä, että ulosottoselvityksessä kantelijan ulosmittauskelpoista omaisuutta ei ole riittävän kattavasti selvitetty.

Avustava ulosottomies onkin sittemmin pyytänyt luottotietoyhtiötä poistamaan koko merkinnän aiheettomana. Näin onkin tapahtunut.

Kantelijan mukaan merkinnästä on kuitenkin aiheutunut hänelle taloudellisia vaikeuksia, jotka puolestaan johtivat osamaksukauppalain mukaiseen tilitys- ja takaisinottomenettelyyn ja rahoitusyhtiön ilmoitukseen maksun laiminlyönneistä luottotietoyhtiölle. Tätä menettelyä koskevasta neuvonnasta kantelija arvostelee johtavaa kihlakunnanvoutia. Kantelijan mukaan hänelle annettiin neuvo, että takaisinotosta ja tilityksestä ei tule merkintää luottotietoihin, jos hän maksoi velan kokonaan.

Vouti on kertonut tarkoittaneensa, että *ulosottoviranomaisen toimesta* ei tule merkintää osamaksutilityksen hakemisesta eikä luonnollisestikaan varattomuusesteestä.

Sitä, mikä on ollut kantelijan ja voudin keskustelun sisältö, ei ole jälkikäteen täsmällisesti selvitetävissä. Ulosottolain 1 luvun 20 §:n neuvontavelvollisuuden sisältö ei kata muuta kuin ulosottomenettelyn kulkuun ja sääntelyyn liittyvän neuvonnan. Myöskään neuvonnalla rahoitusyhtiön mahdollisuudesta tehdä ilmoitus maksuhäiriöstä ei ole ollut vaikutusta asian lopputulokseen, kun maksuhäiriö oli jo tilitysvaiheessa tapahtunut.

Vouti oli kuitenkin "asian eri yhteyksiin mahdollisesti liittyvistä sekaannuksista ja väärinkäsityksistä johtuen" lähettänyt asiasta rahoitusyhtiön asiamiehelle kirjeen, jossa hän esitti toiveen takaisinottoa ja tilitystä koskevan merkinnän poistattamisesta, mikäli mahdollista.

Näin ollen katson, että kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että kiinnitän kihlakunnanulosottomiehen huomiota hänen virheelliseen menettelyynsä velalliselle annetussa neuvonnassa ja varattomuusesteen toteamisessa.

Saatan tämän päätöksen Etelä-Pohjanmaan ulosottoviraston ja johtavan kihlakunnanvoudin tietoon henkilökunnan koulutuksessa huomioon otettavaksi.

Oikeusasiamies ei toimivaltansa puitteissa voi ratkaista vahingonkorvausvaatimuksen aiheellisuutta. Ulosottokaaren 3 luvun 111 §:n nojalla kantelijalla on mahdollisuus osoittaa oikeusministeriölle korvausvaatimus. Ilman oikeudenkäyntiä korvausta voidaan maksaa, jos valtion korvausvastuuta voidaan pitää selvänä tai korvauksen maksamista kohtuullisena.

Velallisen yksilöinti

Tässä asiassa en ole ajan kulumisen vuoksi erikseen arvioinut ulosottoviranomaisen menettelyä siltä osin kuin ilman päätöstä tai tuomiota täytäntöönpanokelpoisen lakisääteisen maksun maksuunpanossa on maksuunpano kohdistettu toiminimelle, vaikka oikea maksuvelvollinen oli yksityinen elinkeinonharjoittaja, enkä sitä, että vakuutusyhtiön ulosottihakemukset oli vuosina 2000 ja 2001 hyväksytyt virheellisinä täytäntöönpanon perusteeksi.

Sen sijaan olen selvittänyt vastaisen varalle sitä, miten ulosotossa tulisi menetellä, kun tällä tavoin virheellinen ulosottohakemus saapuu ulosottovirastoon.

Laki verojen ja maksujen täytäntöönpanosta (VeroTpL) sääntelee julkisen saatavan täytäntöönpanoa. VeroTpL 5 §:n mukaan ulosottohakemukseen ei tarvitse liittää julkisen saatavan määräämistä tai maksuunpanoa koskevaa asiakirjaa. Asiakirja on kuitenkin yksilöitävä ja sitä koskevat tiedot on ilmoitettava hakemuksessa. Hakemuksen sisällöstä ei ole tarkempia säännöksiä VeroTpL:ssa eikä valtioneuvoston asetuksessa verojen ja maksujen täytäntöönpanosta. VeroTpL 8 §:n viittaussäännöksen perusteella siltä osin kuin VeroTpL:ssa ei toisin säädetä, julkisen saatavan ulosotossa noudatetaan soveltuvin osin, mitä ulosottokaarella säädetään maksuvelvoitteen täytäntöönpanosta.

Ulosottokaaren (UK) 3 luvun 2 §:n mukaan ulosottohakemuksessa on mainittava mm. vastaajan nimi ja hakijan tiedossa oleva vastaajan henkilö- tai yritys- ja yhteisötunnus, osoite ja puhelinnumero.

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut, että ulosottovirastoissa tätä kysymystä on käsitelty pääsääntöisesti kahdella eri tavalla. Toisen käytännön mukaan yksityisen elinkeinonharjoittajan toiminimellä ja y-tunnuksella yksilöidylle toiminimelle maksuunpantu suoraan ulosotokelpoinen saatava palautetaan velkojalla ilman vireille tuloa. Prosessi estyy virheellisen maksuunpanon vuoksi, jonka seurauksena velalliselta puuttuu asianosaiskelpoisuus. Toisen käytännön mukaan ulosottoviranomainen selvittää toiminimen omistajana olevan luonnollisen henkilön yksilöintitiedot ja asia kirjataan ulosottoon ko. luonnollisen henkilön velaksi. Vallalla näyttäisi olevan ainakin selvissä tapauksissa jälkimmäinen käytäntö.

Oikeusministeriö totesi, että asian vireilletulo ei kuitenkaan välttämättä edellytä kaikkien UK 3 luvun 2 §:ssä mainittujen tietojen ilmoittamista. Hakemusta ei jätetä tutkimatta puutteiden vuoksi, vaan tarvittaessa käytetään UK 3:4 mukaista hakemuksen täydentämismenettelyä. Tiedot vähimmäistiedot hakemuksessa tulee kuitenkin olla ennen kuin ulosottoasia voi tulla vireille. Tällaisina voidaan pitää asianosaisia ja täytäntöön pantavaa velvoitetta koskevia perustietoja, mm. hakijan ja vastaajan nimeä, ulosottooperusteen yksilöintiä ja hakijan saatavan määrää. Vastaajan henkilötunnuksen tai yhteystietojen ilmoittaminen ei siten ole vireillesaannin edellytys. Ulosottomiehen tulee tarvittaessa pyrkiä selvittämään, kenestä vastaajasta on kysymys. Hakemuksessa siis riittää, että asiakirja on yksilöity ja sitä koskevat tiedot on ilmoitettu hakemuksessa. Henkilötunnus ei ole hakemuksen hyväksymisen ehdoton edellytys, vaan velallinen voidaan yksilöidä myös muun tiedon avulla, esimerkiksi nimen ja osoitteen avulla. Mikäli velalliseksi on merkitty Tmi Ville Velallinen y-tunnus 111111, ilmenee hakemuksesta velallisen nimi eli Ville Velallinen. Pelkän nimen perusteella ei kehenkään voida kuitenkaan kohdistaa ulosotto toimia selvittämättä tarkemmin, onko kyseinen henkilö ulosottooperusteessa tarkoitettu vastaaja.

Ulosotto prosessin edellytyksenä on asianosaisten asianosaiskelpoisuus, minkä ulosottoviranomainen tutkii viran puolesta. Jos velallinen on ko. tilanteessa maksuunpanossa kuvattu väärin, mutta käsillä olevasta aineistosta on pääteltävissä velallisen oikea nimi, ei liene estettä tehdä tätä tarkoittava korjaus asian kirjausvaiheessa. Edellytyksenä on kuitenkin pidettävä, että velallisesta ei vallitse epäselvyyttä.

Mikäli yksityisen elinkeinonharjoittajan toiminimessä on elinkeinonharjoittajan oma nimi, vaikuttaa perustellusti siltä, että ainakin elinkeinonharjoittajan nimellä ja y-tunnuksella yksilöityjä toiminimiä voidaan tietyin edellytyksin "yhdistää" henkilötunnukselliseen luonnolliseen henkilöön. Toiminimilain 7 §:n 1 kohdan mukaan yksityisen elinkeinonharjoittajan toiminimessä ei saa olla muun henkilön nimeä kuin haltijan, joten omistaja on periaatteessa yksilöitävissä toiminimen nimen perusteella. Velallistietojen yhdistäminen ulosotossa on kuitenkin mahdollista vain, jos voidaan olla varmoja siitä, että y-tunnuksella vireille tullut velallinen vastaa henkilötunnuksellista luonnollista henkilöä. Tämän varmistamiseksi kihlakunnanulosottomies tarkistaa ensinnäkin ulosottorekisterissä olevat tiedot toiminimestä ilmenevän elinkeinonharjoittajan nimen ja y-tunnuksen perusteella. Ulosottorekisterin historiatiedoista voidaan jo pitkälti määritellä, kuka luonnollinen henkilö on toiminimen omistaja ja oikea velallinen. Tarvittaessa asiaa selvitetään lisää ulosoton käytössä olevasta e-portti-tietokannasta, joka sisältää yritystietojärjestelmään merkityt tiedot. E-portista saatujen tietojen perusteella toiminimi voidaan useimmissa tapauksissa yksilöidä sen omistajana olevaan luonnolliseen henkilöön – ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa. Ellei oikeaa velallishenkilöä pystytä yksiselitteisesti yksilöimään, tulee asia palauttaa hakijalle.

Ulosottoviranomaisen tekemä "yhdistäminen" ei oikeusministeriön käsityksen mukaan vaarana velallisen oikeussuojaa. Velallinen on jo entuudestaan tietoinen siitä, että hän vastaa henkilökohtaisesti elinkeinotoiminnastaan aiheutuneista veloista. Lisäksi hänellä on käytössään edelleen kaikki samat oikaisukeinot kuin maksuunpanovaiheessakin. Perustevalitusmahdollisuus maksuunpanon oikeellisuudesta ja ulosottovalitusmahdollisuus täytäntöönpanon edellytyksiä koskevasta ratkaisusta turvaavat velallisen aseman.

Menettelyä voidaan oikeusministeriön mielestä pitää myös velallisen edun mukaisena. Ulosottoviranomaisen viran puolesta tekemän selvityksen johdosta velka kirjataan heti vireille tulleeaksi ja perintä voidaan aloittaa mahdollisimman nopeasti. Muutoin asia palautettaisiin velkojalle ja velan vireille tulo viivästyisi. Velan nopea vireille tulo nopeuttaa velan maksua ja vähentää velallisen maksettavaksi tulevien viivästysseuraamuksien määrää. Tämä edistää ulosoton joutuisuutta, tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Menettelystä ei myöskään aiheudu vastaajalle suurempaa haittaa kuin täytäntöönpanon tarkoitus vaatii.

Mielestäni virheellisten maksuunpanojen hyväksymiseen ulosoton perusteeksi tulisi suhtautua varauksellisesti. Velallisen nimen sisältämän toiminimen hyväksymiselle täytäntöönpanon perusteeksi voidaan esittää oikeusministeriön lausunnossa esiintuotuja menettelyä puoltavia seikkoja. Mielestäni kaikissa muissa tapauksissa on ulosoton asianmukaisuuden turvaamiseksi hakemus kuitenkin palautettava.

Kuten oikeusministeriön lausunnosta ilmenee, menettely vaihtelee ulosottopiireissä. Näin ollen saatan oikeusministeriön tietoon tämän kannanottoni menettelyn yhtenäisyyttä koskevassa ohjauksessa ja koulutuksessa huomioon otettavaksi.